NOTE SLAVO-ROMÂNE II

ÎMPOIȚA

Toponimicul *Ampoița* l-am notat, în satul Feneș de pe valea Ampoiului, în cursul anchetei pentru ALR II, subt forma *'Mpoiița*, cu un *m* silabic (ca în cuvântul *'mpărat)*. Un cătun al Ampoiții se chiamă *Lunca 'Mpoiții*. Râul se numește însă *Ampói*. Cele două forme de mai sus, fără *a* inițial, precum și forma *Trâmpoiele* ne îndreptățesc să presupunem că forma veche românească a râului a fost **Împoiu*. De aici diminutivul *Împoița* (pronunțat și *'Mpoiița), Lunca 'Mpoiții* (cf. *a 'mpins)* și forma *Trâmpoiele* < *între* **Împoiele,* v. DR., I, 132 și DR., III, 391, **Împoiele* (pl.) fiind un alt diminutiv al lui **Împoiu,* format cu sufixul *-el*, pl. f. *-ele*. Forma *Ampoiu* se explică prin trecerea lui *în-* la *an- (înaltu* > *anantu*, v. Pușcariu, DR., III, 391) sau mai de grabă, cred eu, prin aglutinarea prepoziției *a* la toponimicul **Împoiu :* (mă duc după apă) *a 'Mpoiu* (cf. *a* + *împroor*, Pușcariu, DR., III, 391).

Un caz asemănător de aglutinare avem în *Andolina* (vale în Ialomița) < prepoziția *a* + **Îndolina* < slav. **ǫdolina* (cf. s.-cr. *ùdolina* „Tiefebene, Grund") [1].

E probabil că a existat, după cum a presupus N. Drăganu, o formă românească veche **Împeiu*, **Împeița* (cf. formele documentare *Ompey*, dela 1271 și 1299, *Ompeicha*, dela 1320), care reprezintă, după legile fonologice ale limbii române pe anticul *Ampeiu-* [2]. **Împeiu* a devenit mai târziu **Împoiu*

[1] V. Iordan, *Rum. Topon.*, 18 Iordan compară forma românească cu plsl. *ǫdolŭ* și cu toponimicul sloven *Andol*, fără a explica sufixul *-ina* (care există în forma s.-cr. *ùdolina)* și inițiala *a-*.

[2] V. Drăganu în *Închinare lui Nicolae Iorga*, Cluj 1931, p. 136 si *Rom. în v. IX—XIV*, 490—491.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

(Împoiţa, Trâmpoiele) subt influenţa cuvintelor cu sufixul *-oiu*[1]).

Presupusele forme româneşti cu *om-* iniţial date de Lenk *(Válye—Ompoj, Válye—Ompoicza)*[2]) reprezintă forme româneşti cu *îm-*. Se ştie că un *î* românesc e redat de Unguri prin *i, u, o (bârsan > burszán, spânzura > punzurál, brânză > bronza, Strâmba > Stromba*[3])). După Lenk se va fi luat şi Diaconovich *(Enciclopedia Română*, I. 153) când dă, ca variante ale lui *Ampoiu, Ampoiţa*, pe *Ompoi, Ompoiţa*. După informaţiile mele, formele din urmă nu există în gura poporului.

Prin urmare *Împoiţa, Trâmpoiele* dovedesc că Drăganu a avut dreptate când a presupus existenţa unui românesc **Împeiu*. În vecinătatea unor toponimice ca *Zlatna* (< slav. **Zlatĭna*), *Bălgrad* (< slav. **Bĕlŭgradŭ*) şi cele două *Târnave*) < **Trŭnava*), forma **Împeiu* (> **Împoiu* > *Împoiţa*) e o dovadă de nesdruncinat despre o străveche simbioză slavo dacoromană şi apoi slavo-română.

OLT

Melich[4]) susţine, împotriva lui Roesler, Tomaschek, Sandfeld-Jensen, Weigand, Kisch, Puşcariu şi împotriva unei păreri mai vechi a lui proprii, că numele românesc al Oltului nu poate fi împrumutat dela Slavi; din formele atestate în antichitate Ἀλούτας, Ἀλούτα, *Alutus, Alutum, Alittus*, nu s'ar fi putut desvolta, după legile fonologice slave, un *Oltŭ* slav. Prin urmare numele slav de astăzi al râului, forma *Olt*, e împrumutată sau dela Români, sau dela Unguri.

Afirmaţia aceasta din urmă a lui Melich e foarte admisibilă. Astăzi nu mai trăiesc pe malurile Oltului nicăiri Slavi[5]). Bulgarii şi Sârbii aud despre el dela Români (şi dela Unguri).

---

[1]) Despre substituirea finalelor la toponimice v. Dauzat, *La toponymie française*, Paris 1939, p. 24, 25.

[2]) V. Drăganu în *Închinare lui Nicolae Iorga*, p. 134, 135.

[3]) V. *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia*, Budapest 1941, p. 385.

[4]) V. János Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest 1925, 262 şi u.

[5]) Bulgarii aproape complet românizaţi din jud. Romanaţi, Teleorman şi Olt sunt colonişti veniţi în sec. XIX dela Sud de Dunăre.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

În trecut însă Oltul curgea, se poate spune, prin ţară slavă. În sec. VI Muntenia era numită Σκλαβινία[1]). Slavii aşezaţi prin sec. VI în preajma Oltului au putut să păstreze numele antic al râului şi să-l schimbe în cursul timpului după legile lor fonologice.

Melich crede că, dintr'o formă antică *Alutus*, *Alutum*, *Alittus* cu accentul pe întâia silabă, am fi avut în slavă **Olŭtŭ*, *Olĭtŭ*[2]); din aceste forme am avea în limbile slave moderne, după dispariţia ierului final, neintens, şi vocalizarea celui din silaba penultimă, intens, formele s.-cr. **Olat*, bulg. **Olăt*, **Olot*, **Olet*, rus. **Olot*, **Olet*.

Am spus mai sus că azi nu trăiesc Slavi pe malurile Oltului, ceea ce explică dispariţia formei slave a numelui acestui râu. Dar începând cu sec. VI şi până la completa lor românizare, Slavii de pe Olt au putut avea forma **Olŭtŭ* sau **Olĭtŭ*, cu două ieruri consecutive, dintre care cel final era neintens, iar cel din silaba penultimă, intens. Genitivul, dativul instrumentalul, locativul a trebuit să fie **Olŭta*, **Olĭta*, **Olŭ(ĭ)tu*, **Olŭ(ĭ)tĕ*, toate formele având un ier neintens. După amuţirea ierurilor neintense, prin sec. X, pe când Slavii de pe Olt încă nu erau românizaţi, nominativul acestui nume a trebuit să fie **Olăt*, (formă bulgărească), iar celelalte cazuri **Olta*, **Oltu*, **Oltom*, **Oltĕ*. E sigur că formele din urmă, cu ierul neintens dispărut, au fost auzite de Români mult mai des decât nominativul, căci aceste cazuri se întrebuinţează cu diferitele prepoziţii (*do Olta* „până la Olt", *otŭ Olta* „dela Olt", *kŭ Oltu* „spre Olt, la Olt", *po Oltu* „pe Olt", etc.). Din aceste forme a putut fi extrasă forma românească *Olt*[3]) care apoi a fost împrumutată de Unguri şi de Slavi.

[1]) V. Niederle, *Manuel de l'antiquité slave*, Paris 1923, vol. I, 62.

[2]) *Op. cit.* 263.

[3]) La substantivele slave trecute în limba română trebue adeseori să presupunem că nu nominativul, ci celelalte cazuri stau la baza formei româneşti, v. DR, X, 38 Mai cu seamă formele pe care le-am dat în DR., VIII, 178—179, *Bi coţ, Gâbroţu, Gîrbóţu, Ilóţ, Socolóţ* sunt forme instructive în această privinţă. Toate aceste toponimice au sufixul slav *-ovici* (s. -cr. *ovac*, bulg. *-ovec*) care în cazurile oblice are forma *-ovc-*; din cazurile oblice şi mai cu seamă din locativ (forma s.-cr. a locativului este *-ovcu*) a fost extrasă forma românească *-oţ, -oţu*. La fel trebue explicate şi formele *Dobroţ* (sat în jud. Hunedoara) < slav. **Dobrotici*, v. mai sus p. 257, *Lucareţ*

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

Prin urmare lipsa ierului în forma *Olt* nu poate servi de argument împotriva posibilității de a fi fost transmis de Slavi. Mai de grabă *o* în loc de *a* e un astfel de argument. Se știe că Slavii au ajuns în regiunea Dunării de jos prin sec VI. Atunci au auzit dela localnici — care trebue să fi fost în marea lor majoritate Dacoromani — numele vechi ale râurilor. Pe vremea aceea nu se mai poate vorbi de cantitatea vocalelor în graiurile romanice născânde. Într'o formă ca *Alutu(s)*, Slavii au auzit un *a* accentuat și doi *u* neaccentuați. În împrumuturile făcute graiurilor romanice, Slavii au tratat pe orice *a* accentuat ca *a*, iar orice *a* neaccentuat ca *o*, indiferent de cantitatea pe care a avut-o în latina clasică: *pāgānus* > *poganŭ*. *altare* > *olŭtarĭ*, etc.[1]) *Alutus* ar fi trebuit deci să dea în slavă **Alŭtŭ*.

Dacă am presupune o formă accentuată *Alútus*, atunci e

(Timiș-Torontal), pronunțat *Lucăréț* (comunicat de 'on Pătruț) < sârb *Lukarevac*, locativ *Lukarevcu* (v. Slobodan Kostić, *Srpska crkva i škola u Rumunji*, Timișoara 1931, p. 15, 19, 44, 77, etc.), *Podgorț* (numele românesc al satului *Podgorac* din Sârbia, regiunea Timocului, cercul Boljevac) < sârb. *Podgorac* < **Podgorĭci* (v. *Zbornik priloga za poznavanje Timočke Krajine*, III, Beograd 1931, p 49), etc. și poate și numirile de localități cu sufixul *-inț* (slav *-ĭnĭci*, bulg. *-inec*, sârb. *-inac*): *Balinț* (Severin), cf. sârb. *Balinac (Rečnik Mesta*, II, 9), bulg. *Balinci (Dictionnaire des loc. de Bulgarie*, 48), *Belinț* (Timiș-Torontal), cf. sârb. *Belince (Rečnik Mesta*, II, 17), *Belotinț* (Timiș-Torontal), cf. sârb. *Belotince (Rečnik Mesta*, II, 18), bulg *Bělotinci (Dictionnaire des loc Bulgarie*, 13, 19), *Bogodinț* (Caraș), *Budinț* (Timiș-Torontal), *Chesinț* (Timiș-Torontal), *Covăsinț* (Arad), etc. Satul *Batinac* din Estul Sârbiei (valea Moravei) îl numesc Românii localnici *Batinț*, v. ALR I, vol. I, hărțile 1 și 2, punctul 3.

Tot din formele în care ierul din silaba penultimă a fost în poziție slabă trebue derivate și formele *colț* < plsl. *kolĭcĭ*. *neamț* < plsl *němĭcĭ*, *zimț* < plsl. *zębĭcĭ*, *Zdrapț* sat în (jud. Hunedoara) < **Zdravț* < slav. **Zdravĭcĭ*, cf. bulg. *Zdravec* (*Dictionnaire des loc. Bulgarie*, 112), etc.

Din exemplele de mai sus se poate extrage „legea" următoare: Ierurile consecutive din silaba finală și penultimă — e vorba mai ales de sufixul *-ĭcĭ* — dispar de obiceiu în elementele slave mai vechi ale limbii române, dacă accentul cade pe una dintre silabele care preced penultima. Termenul *stáreț* „egumen" e mult mai nou, de origine savantă, bisericească, de aceea are o pronunțare mai apropiată de cea a slavonei bisericești: *stárecŭ (Slovar cerkovno-slavjanskago i russkago jazyka*, Sanktpeterburg 1867, s. v). La fel *ágneț* „hostie" < slavon. bis. *ágnecŭ (ibid.)*.

[1]) V. M. Bartoli în *Jagić-Festschrift*, Berlin 1908, p. 33; Romansky în *Sbornik v čest na prof. L. Miletič*, Sofia 1933, p 655.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

adevărat că *a* neaccentuat ar fi dat în slavă *o*; în schimb însă *u* accentuat ar fi fost redat prin **y* (**Olytŭ*) care în limbile slave meridionale moderne ar fi dat *i* (**Olit;* cf. *Tragŭrium* > *Trogir*)[1]).

Forma *Olt* trebue deci explicată altfel. Ţinând seamă de faptul că diferitele grafii antice ale numelui Oltului nu redau probabil niciuna fidel pronunţarea localnicilor[2]) să urmăm principiul metodologic după care, dacă e vorba de nume neromane (dacice, tracice), e preferabil să plecăm dela forma populară actuală în explicarea toponimicelor, întrebuinţând diferitele grafii antice numai ca puncte de sprijin[3]). În felul acesta au fost reconstituite formele **Dunaris*, **Donaris* pentru *Dunăre*[4]), **Crīsius* pentru *Criş*[5]) **Timīsius* pentru *Timiş*[6]). Pentru *Olt* putem reconstitui forma **Olutus*.

În ce priveşte pe *o* în loc de *a*, să amintim că graiurile tracice se împărţeau în două „dialecte" după cum aveau *o* sau *a* în locul lui *o* indo-european[7]).

În grafia unor toponimice din Dacia alternează *o* cu *a*: *Potaissa — Patavissa, Porolissum — Civitas Paralisensium* La fel şi pentru numele de râuri au putut exista, într'un graiu tracic (dacic) forme cu *a*, în altul forme cu *o*: *Marisius* — **Morisius*, **Samisius* (cf. *Samus*)[8]) — **Somisius, Alutus* — **Olutus*[9]), **Argesius* (> *Argeş*)— Ὀρδησσός[10]).

[1]) V. Bartoli, *ibid.*, p. 42 sq.; Romansky, *ibid.*

[2]) V. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 456, notă.

[3]) V. G. Pascu, *Etimologii româneşti*, Iaşi 1910, p. 15; I. Iordan, *Die rumänische Ortsnamenforschung*, în *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, I, p. 66.

[4]) V. G. Pascu, *Etimologiea fluviului Dunăre*, în *Viaţa Românească*, Iaşi, Sept., 1913, p. 303—305; Pârvan, *În chestiunea etimologiei „Dunării"* în *Revista Istorica*, VII, 248; Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 459—460, Ernst Gamillscheg, *Zum Donaunamen*, în *Zeitschrift für slavische Philologie*, III (1926), p. 149—154: Puşcariu, în DR., p. 799—800.

[5]) V. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 457; N. Drăganu, *Românii în veac. IX—XIV*, p. 313 sq.

[6]) V. N. Drăganu, *Românii în veac IX—XIV*, p. 244—250.

[7]) V. Norbert Jokl, *Thraker. B. Sprache.* Extras din „*Reallexikon der Vorgeschichte*", Berlin, Bd. 13, Juni 1929, p. 284.

[8]) V. Drăganu, *Românii în veac. IX—XIV*, p. 474 sq.

[9]) V. Petrovici, în DR. VII, p. 344 şi „*Transilvania*" anul 73, p. 866 sq.

[10]) V Pârvan, *Consideraţiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice.* Mem. Acad. Rom. Secţ. ist. seria III, tom I, mem. 1, Bucureşti 1923, p. 23 sq.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

Sincoparea lui *u* din silaba a doua e o dovadă că accentul a fost pe silaba inițială. De altfel, pentru a ajunge la *Olt*, putem pleca și dela **Ólitus* (cf. *calidus* > *cald*)[1].

Varianta dialectală cu *a* inițial *(Alutus* sau **Alitus)* s'a păstrat și ea în gura populației dacoromane subt forma, de asemenea normală din punctul de vedere al fonologiei românești, *Alt*[2].

GURASADA

Acestui nume de sat de pe Valea Mureșului (jud. Hunedoara, pl. Ilia) i s'au dat până acuma două explicații: de Csánki, în *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, V, p. 134 și de Drăganu, în *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei*, București 1933, p. 283. Csanki, plecând dela forma oficială ungurească *Gurasszáda*, crede că acest toponimic e o formație hibridă, compusă dintr'un element românesc *gură* și unul unguresc având același înțeles: *szád*[3]. Drăganu are dreptate când vede în elementul al doilea forma slavă *sadŭ* „planta, plantatio", dar greșește când crede că partea întâia a acestui nume *Gura-* e slavul *gora* „munte", cu prefacerea lui *o* aton în *u*[4].

Localnicii zic acestui sat *Gura-Sadului*. Acesta e deci un nume de sat asemănător cu *Gura-Honțului*, *Gura-Barzii*, *Gura-Dobrii*, *Gura-Râului*, *Gura-Roșiei*, *Gura-Humorului*, *Gura-Văii*, etc. etc.[5] Toate satele care poartă acest nume se găsesc sau lângă confluența a două râuri (la *Gura-Dobrii* se varsă râul *Dobra* în Mureș), sau la deschiderea unei văi înguste dela munte spre câmpie *(Gura-Râului,* jud. Sibiu).

După cum mă informează d-l Silviu Dragomir, originar din Gura-Sadului, și care totdeauna a înțeles acest nume

---

[1]) Cf. forma *Aittus* dată de *Tabula Peutingeriana* și care probabil trebue cetită *Alittus,* v. Melich, *op. cit.*, p. 263; Drăganu, *op. cit.*, p. 536.

[2]) V. Drăganu, *op. cit.*, p 537, 540.

[3]) V. Lukinich, *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia,* Budapest 1941, p. 36: Românii ar fi tradus toponimicul vechiu unguresc (*szád* „orifice") formând un toponimic mixt româno-ungar.

[4]) De altfel *o* aton în elementele slave nu se preface în *u*: *a împodobi*, *a potopi*, *a clocoti,* etc, v. A. Rosetti, *Istoria limbii române,* III, p. 46 și u.

[5]) În toată țara sunt vreo 70 de nume de sate asemănătoare

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

așa cum îl explic eu, valea care iese dintre dealuri lângă sat n'are nume, ci se numește simplu *Vale*. E probabil însă că s'a chemat odată *Valea-Sadului* (cf. *Râul-Sadului* din jud. Sibiu). Încă în anul 1292 e amintit aici un sat scris în documente *Zad*, *Zaad*, ceea ce trebue cetit *Sad* (cf. satul *Sadu* [1]) din jud. Sibiu). E probabil că dela sat și-au primit numele de *Valea Sadului* și cursul apei și valea (ca în jud. Sibiu: *Râul Sadului*).

Un caz asemănător avem pe țărmul drept al Mureșului, la o depărtare de vreo 15 km. de Gura-Sadului. Aci satul *Gura-Dobrii*, aparținând comunei *Dobra* (numită așa probabil după numele întemeietorului ei, *Dobra*) [2]), și-a primit numele dela râul și valea Dobrii, iar acestea din urmă dela satul *Dobra*[3]).

Autoritățile administrative ungurești au dat un aspect mai unguresc numirilor de acest fel omițând terminațiunea românească a genitivului: *Gurahoncz*, *Guraró*, *Guraszáda*, *Gurabárza*, *Guradobra*, *Guravoj*. În unele părți, intelectualii români au adoptat, în cursul sec. XIX, aceste nume, mai scurte, ca nume oficiale românești: *Gurahonț* (jud. Arad), *Gurasada*, *Guravale* sau *Guravăi* (jud. Arad). Poporul zice însă *Gura-Honțului*, *Gura-Sadului*, *Gura-Văii*. E de mirare că până astăzi formele acestea greșite, datorite administrației ungurești, sunt întrebuințate ca forme oficiale. Ca în cazul lui *Gurasada*, necunoașterea formei populare duce la stabilirea unei etimologii greșite.

VOREȚ

În Nordul Banatului, între Timiș și Mureș, curtea casei țărănești se numește *voréț*, sau, mai rar, *dvoréț*. I. A. Candrea, în *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*, s. v. *voreț*, dă acest termen ca provenind din sârb. *dvorac*. Acesta e un diminutiv dela *dvor* „curte" foarte rar întrebuințat [4]) și

[1]) Cf. Walter Scheiner, *Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenbürgens*, în *Balkan-Archiv*, III, p. 124.

[2]) V. Șt. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București 1936, p. 224.

[3]) De altfel nici râul Dobrii nu e numit de localnici așa, ci simplu *Riu* sau *Riu mare*, v. Popovici, *Rumänische Dialekte*, I, 16.

[4]) Dicționarul Academiei iugoslave s.v. În dicționarul lui Vuk Karadžić nici nu se găsește.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

e accentuat *dvórac* [1]). Prin urmare accentul, vocala din silaba finală şi înţelesul formei sârbeşti se deosebesc de cele ale formei românesti.

În ce priveşte accentul, e adevărat că înainte de deplasarea štokaviană a accentului acesta cădea pe silaba ultimă. De asemenea vocala mobilă *a* era mai demult un fel de *ă*. Dintr'o formă sârbo-croată **dvorăc* (accentuată pe *ă*) am explicat toponimicul *Voráţ* (accentul pe *ă*) din Valea Almăjului [2]).

Voréţ nu poate fi deci de origine sârbească. Aspectul fonetic ne trimite la un graiu cu caracter bulgăresc. Într'adevăr, în graiurile bulgăreşti ierul mic *(ĭ)* intens se vocalizează în *e*, deci protosl. **dvorĭcĭ* > bulg. *dvorec* [3]).

Graiul slav cu caracter bulgăresc în care a existat un **dvoréc* (nu *dvórec*) cu sensul de „curte ţărănească" a fost acela vorbit de Dacoslavii aşezaţi în Nordul judeţului Severin, acolo unde şi toponimia arată caractere fonologice bulgăreşti: *Bucoveţ*, *Mâtnic* [4]). După cum am spus mai sus (p. 247 sq.), toponimicele *Mâtnic* şi *Mâtnicel* arată că românizarea acestor Slavi s'a făcut într'o epocă mai recentă decât aceea în care s'au românizat ceilalţi Dacoslavi aşezaţi mai la răsărit, anume după denazalizarea vocalelor nazale. Românii şi Slavii trăiau încă amestecaţi în această regiune atunci când a fost întemeiat de ex. satul *Rădmăneşti* care în anii 1440 şi 1477 e amintit în documentele ungureşti subt forma *Radmanocz*, *Radmanowcz* [5]) (< slav. **Radmanovĭci* sau **Radmanovići*). Satul va fi fost înte-

[1]) *Dvórac* cu sensul de „Schloss, Palast, Hofburg" e un neologism rusesc în limba literară sârbă (rus. *dvoréc*).

[2]) V. DR, VIII, 176.

[3]) V. Dicţionarul lui Gerov s. v. *dvorec* (accentul pe *o*), diminutiv dela *dvor* „curte." Şi acest diminutiv e rar întrebuinţat *Dvoréţ*, accentuat pe *e*, având înţelesul de „Hof (eines Fursten), Schloss, Palast" e, ca *dvórac* în sârbă, un neologism rusesc. În dicţionarul lui Gerov nu se găseşte.

[4]) V. mai sus p. 247 sq., şi 259.

[5]) V. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapest 1890—1913, vol. II, 59. Administraţia medievală ungurească, conform obiceiului ei urmat şi în alte regiuni, a tradus şi acest toponimic dându-i un aspect unguresc: într'un document din anul 1454 satul e numit *Radfalwa* (*ibid.*). Despre maghiarizarea toponimicelor în Evul Mediu v. „*Transilvania*", anul 74 (1943), Nr. 2. În sec. XIX, numele oficial a fost *Radmanyest*.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

meiat în cursul secolului XIV. Deci până prin sec. XIV a durat simbioza slavo-română în această regiune[1]).

Ir. SĂMĂN', dr. BÂLCIU, PANAIR, PANAGIUR, NEDEIE, ZBOR

Sever Pop, în articolul întitulat *Sinonimele cuvântului târg în lumina geografiei linguistice* (extras din *Revista Geografică Română*, anul I, fasc. I, Cluj 1938), p. 12, derivă termenul istroromân *sămăń*[2]) „târg săptămânal" din sârb. *smena* „schimb"[3]). Etimologia lui ir. *sămăń* a fost dată demult de A. Byhan în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, VI, p. 347. Byhan îl derivă din slovenul *seménj* „târg" pe care îl compară cu croatul *sajam* „târg".

În publicaţiile ştiinţifice cuvântul sloven e notat *səmənj*[4]) ceea ce arată că pronunţarea lui e identică cu cea a cuvântului istroromân, căci *ə* = *ă*. Pe lângă înţelesul de „târg", germ. „Markt", *seménj* îl are şi pe acela de „sărbătoarea hramului bisericii", germ. „Kirchweihfest, Patrociniumfest"[5]). Acesta este de altfel sensul cel mai vechiu din care s'a desvoltat acela de „târg".

S. Pop, la p. 6 a lucrării citate, voind să arate că evoluţia semantică a latinescului *feriae*, dela sensul de „sărbătoare" la acela de „târg" (cf. ital. *fiera*, franc. *foire* „târg") nu e ceva neobişnuit, aduce exemplul ungurescului *vasárnap* „duminecă". Dar evoluţia semantică a cuvântului unguresc s'a făcut în direcţie inversă, căci *vasárnap* a însemnat la început „zi de târg" (*vásár* „târg", *nap* „zi") şi pe urmă „sărbătoare". În limbile romanice evoluţia a fost „sărbătoare" > „târg", iar în maghiară „târg" > „sărbătoare".

Pentru ca să exemplifice evoluţia semantică „sărbătoare" > „târg", S. Pop ar fi putut găsi în studiul său mai mulţi termeni româneşti cu înţelesul de „târg". Mai întâi ir. *sămăń* care în slovenă a avut la început sensul de „sărbătoarea hramului bisericii". Apoi termenul de origine ungurească *bâlciu*.

[1]) La sfârşitul sec. XV şi în cursul sec. XVI încep să apară în aceste părţi Slavi vorbind un graiu cu caracter sârbesc, v. mai sus p. 250, 255, 260.

[2]) Accentul e pe silaba ultimă.

[3]) Etimologie admisă de Giorge Pascu, v. *Revista Critică*, anul 13, Nr. 1, p. 63.

[4]) Cu un accent grav pe *ə* din silaba ultimă.

[5]) V. Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, Ljubljana 1894, s. v.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

Se ştie că acesta derivă din ung. *bolcsú, bulcsú, búcsú* „pelerinaj, praznic, hram“ [1]). Evoluţia semantică, dela înţelesul de „pelerinaj, praznic, hram“ la acela de „târg“, s'a întâmplat de altfel pe teren unguresc (v. Szinnyei, *Magyar tájszótár*, Budapest 1893, s. v. *búcsú)*. Nu e deci nevoie să ne gândim la altă etimologie a lui *bâlciu*, cum fac S. Pop şi G. Pascu (v. *Revista Critică*, XIII, p. 72) luându-se după Hasdeu (v. *Etymologicum magnum*, III, p. 3021). Formele *bulci(u)* şi *bulgi(u)* din Ardeal redau forma ungurească *bulcsú* [2]).

Aceeaşi evoluţie semantică o arată şi gr. ἡ πανήγυρις „solennité, fête publique (populaire), festival, fête patronale, foire.“ [3]). Cu înţelesul de „târg“ a fost împrumutat, dela Greci, de Turci subt forma *panayır* [4]); aceştia l-au dat apoi celorlalte popoare balcanice: bulg. *panair*, sârb. *panagjūr* [5]). Forma românească *panair* din Dobrogea a intrat în română din bulgară şi nu din turcă precum pretinde S. Pop. La fel forma *panagiur* dela Românii din Sârbia, comuna Batinţi nu e de origine turcească, cum spune S. Pop. La Românii din Sârbia, *panagiur* a intrat prin filieră sârbească — ceea ce se vede din fonetismul sârbesc al acestui cuvânt — ca de altfel toate turcismele (sau aproape toate) din graiul acestor Români şi al acelora din Banat [6]).

Şi termenul *nedeie,* citat de S. Pop (p. 55. nota 1), a făcut acelaşi drum ca şi termenii amintiţi mai sus. În slavă, *nedělja* are înţelesul de „duminecă“ [7]). Pe teren românesc s'a desvoltat înţelesul de „petrecere făcută de obiceiu în ziua hramului bi-

---

[1]) V. *Dicţionarul Academiei,* s. v. *bâlciu.*

[2]) Cf. ung *gyolcs* > rom. *giolgi(u), giulgi(u).*

[3]) V. Vlachos, *Lexikon ellinogallikon,* Atena 1897, s. v.

[4]) Cit. *panaţir (ı* fără punct are valoare de *î).* S. Pop scrie greşit *panayer.*

[5]) Cit. *panagiūr.* Deoarece în tipografie lipseşte caracterul tipografic *đ* tăiat, l-am redat prin *gj*, ca în multe publicaţii croate (cf. Iveković-Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika,* Zagreb 1901, vol. I, p. 360—366).

[6]) Meglenorom. *păzărişte* e împrumutat de asemenea din bulgară (v. Gerov-Pančev, *Rěčnikŭ na blŭgarskyj jazykŭ*: *pazárište*) şi nu e un derivat meglenoromân din *pazari*, cum lasă să se înţeleagă Capidan (v. *Dicţionar meglenoromân,* s v *păzari).*

[7]) Înţelesul primitiv al lui *nedělja* este „Tag, an dem nicht gearbeitet wird; lat. *feria*“, v. Berneker, *Slavisches etymologisches Worterbuch,* Heidelberg 1908—1913, vol. I, s. v. *dělo,* p. 194.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

sericii; horă ce se face într'o localitate la o anumită zi de sărbătoare; iarmaroc, bâlciu"[1]).

În sfârşit şi cuvântul *zbor* ţine, din punct de vedere semantic, de categoria termenilor înşiraţi mai sus: fr. *foire,* ir. *sămăń,* dr. *bâlciu, panair, panagiur* şi *nedeie*[2]). De fapt în bulgară, sârbo-croată şi slovenă formele slave mai vechi *sŭborŭ* şi *sŭnĭmŭ*[3]) au trecut dela înţelesul de „adunare"[4]) la acela de „hram", „hramul unei mănăstiri", „sărbătoarea patronului" şi apoi la acela de „bâlciu"[5]).

ELEMENTE ROMÂNEŞTI ÎN UCRAINEANĂ

La lista elementelor româneşti în ucraineană dată de Scheludko (v. D. Scheludko, *Rumänische Elemente im Ukrainischen, Balkan-Archiv,* II, p. 113—146) trebue adăugate următoarele, spicuite din H. Nakonetschna – J. Rudnyćkyj, *Ukrainische Mundarten, Südkarpatoukrainisch (lemkisch, bojkisch und huzulisch), auf Grund von Schallplatten,* Berlin-Leipzig 1940 *(Arbeiten aus dem Institut für Lautforschung an der Universität Berlin,* Nr. 9):

balaţa „weisse Kuh; hellblonde Frau" (huţ.)[6]) < *bălaie* Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 126, *balan* „weisser Ochse" < *bălan.*

batelęu „Schlägel, womit man Hanf schlägt" (huţ.). Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 126, *batalev, botelev* „Klöppel zum Butterschlagen" (Galiţia) < *bătălău.*

cark „Gehege" (huţ.). Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 146, *carok, ocarok* „Abzäumung für Kälber" < *ţarc* şi DR. VIII, p. 143.

[1]) V. Candrea-Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic,* s. v. *nedeie.*

[2]) Despre *zbor,* S Pop spune că „e înrudit cu *zbor*" (p. 58). Evident e o greşală de tipar. Deoarece cu două rânduri mai sus a vorbit despre *obor,* e probabil că S. Pop a vrut să spună aici că *zbor* e înrudit cu *obor,* ceeace e greşit. Slavul *oborŭ (< ob + vor-)* derivă din radicalul *ver-, vor-* care exprimă ideea de „a închide"; la început însemna „loc îngrădit".

[3]) V. Miklosich, *Lexikon palaeoslovenico-graeco-latinum,* s. v. *sŭborŭ, sŭnĭmŭ.*

[4]) Cf. *sobor, săbor* „adunare" < slavon bisericesc *sŭborŭ* „idem".

[5]) V. Gerov-Pančev, *Rĕčnikŭ na blŭgarskyj jazykŭ,* s. v. *sborŭ;* Iveković-Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika* s. v. *sajam (< * sŭjĭmŭ).* Slovenul *semenj* derivă, prin metateză, dela *senjem* care la rândul lui corespunde paleoslavului *sŭnĭmŭ.*

[6]) Prescurtarea (huţ.) însemnează că cuvântul se găseşte în graiul Huţanilor (Huţulilor).

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

Cárna, Na Cárńi „Flurname in Vovčyneć [1]) (huţ.) < *ţarnă, ţarină.*

fin „Patenkind" (huţ.). Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 144, *fiin* „Patenkind" < *fin.*

ǵelétka „Fass; (Mass)" (huţ.) < *găleată.* Cf. DR. VIII, 143.

hotár „Grenze zwischen zwei Dörfern" (huţ.) < *hotar.* În celelale graiuri ucrainene acest termen are înţelesul de „Grenzraum, Grenze" şi e de origine ungurească. La Huţanii din Volcineţ cuvântul a trecut prin filieră română.

hrunók „steiler Hügel" (boic.) [2]) < *gruiu,* vechiu *gruń.* Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 121, *hruń, gruń.*

kráčun „Weihnatsfest" (boic.) < *Crăciun.* Cf. *Balkan-Archiv,* II, 136, *kračun, kerečun, krečun* „Brot das am 24. Dezember gebacken wird".

maibíl'šyi „der grösste", *maively'kyi* „sehr gross" (huţ.) < *mai.* Cf. *Balkan-Archiv,* II, p. 138, *maj.*

stražy'ŕ „Wächter" (huţ.) <mold. *străjăr* = *străjer.*

tarkátyj „weiss mit schwarzen Flecken (Hund), Scheckig" (huţ.) < *tărcat.*

tárkuš „weisser Hund mit schwarzen Flecken" (huţ). < *tărcuş* „tărcat, nume de câne".

BLEAH

G. Geib înşiră printre elementele româneşti de origine germană şi cuvântul *bleah* (v. *Germanische Sprachelemente im Rumanischen* în *Europäischer Wissenschafts-Dienst,* Nr. 12, Berlin 1941, p. 5). E adevărat că *bleah, bleau, bleav* provin din germ. *Blech,* dar nu direct, ci prin filieră ucraineană (v. Brüske, *Jahresbericht des Inst. f. rum. Spr. zu Leipzig* XXVI—XXIX, p. 14). Trebuia deci să dea şi pentru *bleah* indicaţia pe care a dat-o pentru *ratuş:* „aus dem Russischen" (înţelegând, firesc, rusa mică, adică ucraineana).

---

[1]) Comuna Volcineţ (jud. Rădăuţi, pl. Siret) avea, în anul 1930, 1201 locuitori de limbă maternă română şi 1001 de cea ucraineană, v. *Recensământul general al populaţiei României,* Bucureşti 1938, vol. II, p. 356—357. Nakonetschna şi Rudnyćkyj greşesc când numesc populaţia ruteană din Volcineţ Huţuli. Aceştia din urmă sunt aşezaţi mult mai la apus, în munţi.

[2]) Prescurtarea (boic.) însemnează că cuvântul se întâlneşte în graiul Boicilor, populaţie ruteană din Carpaţii orientali.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

URMĂTORI „moştenitori"

Judecând după aria de răspândire a termenului *următori* „moştenitori", anume Vestul Banatului şi Sudul Crişanei (v. ALR II. vol. I, pag. 87, harta 173, punctele 29, 36, 47, 53, 64, 76), regiuni expuse influenţei sârbeşti, e natural să ne gândim la un decalc după vreun termen sârbo-croat. De fapt „moştenitor" se zice sârbeşte *naslednik*, iar acesta are la bază verbul *naslediti* „sequi, consequi, hereditare." În punctele 37 (sârbesc) şi 48 (bulgăresc), s'a răspuns cu acest termen. De asemenea şi în punctul românesc 4, din Sârbia orientală: *naslénic*.

E interesant că Slavii din jud. Caraş numiţi Caraşoveni au împrumutat termenul bănăţean decalcat după cel sârbesc: *urma(ă)ţúóri*.

MUR < ucr. MUR

În ALR II, vol. I, pag. 116, harta 223, în punctul 353 (Bârsana, jud. Maramureş), s'au dat două răspunsuri la întrebarea [3763] TEMELIE: *fodomęęnt* şi *mur d'(ģ)ĕ pt'(k')átră*. Subiectul a adăugat că „fodomentul" se face, la casele moderne, din pietre şi mortar, pe când „murul" se face, la casele din bârne, bătrâneşti, din pietre suprapuse fără mortar. După cum se vede din răspunsul dela punctul huţănesc 366 (Brodina, jud. Rădăuţi) de pe aceeaşi hartă *(mur, mur pid χátoų* „zid subt casă") şi din răspunsul la întrebarea [3761] ZID de pe pag. 114 *(mur)*, cuvântul trebue să fie de origine ucraineană. De fapt cuvântul *mur* nu e numai ucrainean, ci şi polonez, belorus, slovac şi sorab (v. Miklosich, *Etym. Wörterb. d. sl. Spr.*, s. v. *murŭ)* şi e de origine latină *(murus)* trecut în limbile slave prin filieră germană [1]).

E probabil că, la scriitorii moldoveni şi mai cu seamă la Eminescu, *mur* nu e un neologism, ci un moldovenism de origine ucraineană. Totuşi intrarea lui în vocabularul literar — Eminescu îl întrebuinţează de mai multe ori — se datoreşte aspectului lui latinesc [2]).

Mur — cel puţin forma cu siguranţă populară atestată în Maramureş — trebue prin urmare adăugat la lista elemen-

[1]) Cf. Bruckner, *Słownik etym. jęz. polsk.*, s. v. *mur*.
[2]) Lat. *murus* s'a păstrat în aromână: *mur;* v. Puşcariu, *Etym. Wörterb. d. rum. Spr.* p. 97, 1131.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

telor ucrainene în limba română dată de Hermann Brüske în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, XXVI—XXIX, p. 12—45 şi de D. Scheludko în *Balkan-Archiv*, I, p. 159—172 [1]).

TRATAMENTUL GRUPURILOR CONSONANTICE INIŢIALE ÎN ELEMENTELE SLAVE ALE LIMBII ROMÂNE

În unele lucrări istorice apărute la Budapesta [2]) se afirmă că forma *chinez* „primar, jude" a intrat din limba maghiară în graiurile româneşti din Ungaria. E adevărat că explicaţia aceasta a sugerat-o mai demult I. Bogdan în *Analele Academiei Române, Mem. Secţ. Ist.*, Seria II, tom. XXVI (1903—1904), p. 13. Şi I. A. Candrea îl dă pe *chinez* ca venind din maghiară [3]).

Explicaţia formei *chinez*, e următoarea: Grupul iniţial format dintr'o velară şi o nazală n'a existat în limba română înainte de influenţa slavă şi nici azi nu există în graiurile populare. Aspectul fonetic al elementelor slave prezentând un astfel de grup iniţial a fost făcut mai potrivit rostirii româneşti, a fost românizat, introducându-se o vocală între velară şi nazală: sl. *gnojĭ* > rom. *gunoiu*, sl. *gnojište* > rom. *gunoişte*, sârb. *kmet* > rom. băn. *cumăt*, *cumét*, „consilier comunal" [4]) sau *chimét*, sl. *gnusiti sę* > *gunosi*, *gunosli*, arom. *mi agunusescu*, sl. *ch(ŭ)mel'ĭ* > *hămeiu*, *hemeiu* [5]).

[1]) Verbul *a murui* „a unge pereţii cu pământ" nu e din ucr. *muruvaty* „a zidi", cum crede Scheludko *(Balkan-Archiv,* I, p. 166), ci trebue pus în legătură cu sârb. *mûra* „humă, lut", v. dicţionarele lui Tiktin, Candrea-Adamescu şi Scriban.

Mur întrebuinţat în graiul Ungurilor din jud. Braşov arată că acest element ucrainean este (sau a fost) răspândit şi în regiuni mai sudice. G. Blédy *(Influenţa limbii române asupra limbii maghiare,* Sibiu 1942, p. 69) zice, cu tot dreptul, despre ung. *mur.*: „Este cam greu de închipuit ca limba lui Eminescu să fi influenţat graiul Ciangăilor dimprejurul Braşovului." Am văzut mai sus că *mur* e popular, deci din graiul popular românesc a intrat în graiul Ciangăilor de lângă Braşov.

[2]) V. Gáldi-Makkai, *A románok története,* Budapest s. a., p. 41; Lukinich, *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia,* Budapest 1941, p. XXI.

[3]) *Dicţionarul enciclopedic ilustrat,* s. v. Atât I. Bogdan, cât şi I. A. Candrea explică pe *chinez* din ung. *kinéz*. De fapt forma ungurească e *kenéz*. Numai aşa se găseşte în Szarvas-Simonyi, *Magyar nyelvtörténeti szótár*, s. v. şi în Szinnyei, *Magyar tájszótár*, s. v.

[4]) V. DA, s. v.

[5]) În cazul că rom. *cumătru* ar fi de origine slavă, nu e nevoie să presupunem păstrarea ierului neintens din silaba iniţială cum au făcut-o unii

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

Un cuvânt ca *cnez* ar fi fost deci absolut izolat în limba română populară. Termenii *cneaz, cnez, cnejie, cnezie, cneajnă, cnezat, cnezi, cnezial, cnigă* „registru", *cnut* nu sunt şi n'au fost niciodată populare. În textele noastre vechi atât de influenţate de slavona bisericească, formele cu *cn-* iniţial sunt explicabile.

Vocala care se intercalează între velară şi nazală e de aceeaşi natură ca vocala din silaba următoare: vocală posterioară în *gunoiu (gunoişte, a gunoi), a gunosi (mi agunusescu);* vocală anterioară în *hemeiu, chimet* (varianta *cumăt* se explică prin acţiunea bilabialei *m).* Forma *chinez* e deci perfect analoagă formelor *chimet, hemeiu.*

De altfel nu numai grupurile iniţiale slave *gn-, cm-, cn-, chm-* n'au fost tolerate de graiurile româneşti, ci şi *chr-, gv-, nr-, zr-: chrĕnŭ* > *hirean, herean; chrana, chraniti* > *hărană, a hărăni; chrabrŭ, chrabŭrŭ* > *hărăbor; gvozdĭ* > *găvozd; gvozditi* > *a găvozdi, *Gvozdĭje* > *Găvojdia* „numele mai multor sate în judeţele Hunedoara, Severin, Arad" [1]; *cvasiti* > *a covăsi* (lapte *covăsit, covăseală);* rus. *kvaša* > *covaşă* [2]); **Kvasĭna* > *Covasna* „localitate în jud. Trei-Scaune"; *nravŭ* > *năravi; zrĕti* > *zări* [3]).

Fenomenul acesta în aparenţă este identic cu cel constatat în limba maghiară. De fapt însă în graiurile ungureşti sunt evitate toate grupurile consonantice iniţiale[4]), pe când în

(v. Rosetti, *Bulletin Linguistique,* VIII, 160 sq.), Vocala *u* s'ar explica şi în *cumătru* ca în *gunoiu, cumăt.* De altfel *cumătru* nu e de origine slavă, v. Skok, *Revue des Études Slaves,* X (1930), p. 186 sq., DA, s. v. *cumătru* şi *Bulletin Linguistique,* VIII, 161.

[1]) V. Moldovan-Togan, *Dicţionarul numirilor de localităţi cu popora-ţiune română din Ungaria,* Sibiu 1909, p. 99; N. Drăganu, *Românii în v. IX—XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei,* Bucureşti 1933, p. 234, nota 2.

[2]) V. DA, s. v. Cf. *ibid.* şi *covăşiţă.*

[3]) V. Densusianu, *Hist. de la langue roum.,* I, 275 şi u.

[4]) Un cuvânt unguresc poate începe numai printr'o vocală sau printr'o singură consonantă. Grupurile consonantice iniţiale în elementele streine, deci şi cele slave, sunt înlăturate 1) prin intercalarea unei vocale între cele două consonante iniţiale ale grupului: *gnojĭ* > *ganaj, bratŭ* > *barát;* 2) prin proteza unei vocale: *stolŭ* > *asztal;* 3) prin metateza consonantei a doua din grup care schimbă locul cu vocala următoare: *sliva* > *szilva;* 4) prin dispariţia uneia dintre consonante: *svobodĭ* > *szabad.* V. F. Miklosich, *Die slavischen Elemente im Magyarischen,* 2-te Auflage besorgt von Dr. L Wagner, Wien und Teschen 1884, p. 42—43.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

cele româneşti numai unele, şi anume acelea care nu sunt obişnuite în elementele străvechi ale limbii.

Un astfel de grup consonantic iniţial în elementele slave ale limbii române poate fi înlăturat 1) prin intercalarea unei vocale cum e cazul lui *gunoiu*, *cumăt*, *chinez*, *hemeiu*, *hirean*, *găvozd*, *năravu*; 2) prin metateza consonantei a doua din grup care trece după vocala următoare: *dlato* > *daltă*; 3) prin dispariţia uneia dintre consonante: *b(ŭ)denie* > *denie*, *dvorĭnikŭ* > *vornic*, *svirĕpŭ* > *sirep*, *chvala* > *falăă*. Grupul *sl-* în multe graiuri devine *scl-*: *slabŭ* > *sclab*[1]) sau *zl-*: *zlab*; *zl-* a devenit *zgl-*: *zlobivŭ* > *zglobiu*; *žl-* prin *jgl-* a devenit apoi *jğ-*: *žlĕbŭ* > **jgleab* > *jghiab*. *Tl-* e redat prin *cl-*: *tlaka* > *clacă*, iar *sv-* prin *sf-*: *svętŭ* > *sfânt*. Pronunţarea grupului *sr-* e uşurat prin epenteza unui *t*: *s(ŭ)rĕšta* > *strânşte*, *S(ŭ)rĕtenije* > *Stretenie*[2]). Grupurile *brvn-*, *skvrn-* au fost simplificate: *brŭvĭno* > *bârnă*, *skvrŭnavŭ* > *scârnav*.

În felul acesta graiurile româneşti au căutat să adapteze grupurile consonantice iniţiale slave sistemului fonetic al limbii române. Grupurile iniţiale *bd-* (*bdenui*), *cn-* (*cnez*), *hr-* (*hrană*), *dv-* (*dveară*), *gv-* (*gvardie*), *sl-* (*slavă*), *hl-* (*hluj*) ale limbii române trebue deci privite ca datorite influenţei slave asupra sistemului fonetic românesc întocmai ca intrarea în sistemul românesc a lui *h* sau a iodizării lui *e* iniţial: *ĭel*, *ĭeste*.

MANĂ „mildiou, rouille des végétaux" < bulg. MANÁ „idem"

Dicţionarele noastre consideră ca având aceeaşi origine atât cuvântul *mană* cu înţelesul de „manne; abondance en lait et en céréales; manne céleste, glycérie flottante, ronce framboise, etc." cât şi *mană* cu înţelesul de „mildiou, rouille des végétaux"[3]).

Candrea (în *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, s. v.) îl derivă pe *mană* cu cele două categorii de înţelesuri din gr. μάννα

[1]) S'a repetat deci fenomenul asemănător latin vulgar: *ass(u)la* > *assla* > *ascla* > *aşchie*, slav. *slověninŭ* > *Slavenus*, *Slavus* > *Sclavus* > rom. *şchiau*, pl. *şchei*. Cf. Gamillscheg, *Uber die Herkunft der Rumänen*, Berlin 1940, p. 13 sq. (Sonderabdruck aus dem Jahrbuch der Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1940).

[2]) Cf. **essere* > v. fr. *estre* > fr. mod. *être*.

[3]) V. dicţionarele lui Tiktin, Şăineanu, Candrea, Scriban.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

şi din bulg. *mana*. Despre *mana* bulgăresc spune că „are toate înţelesurile din româneşte". De fapt rom. *mană* e împrumutat din bulgară. În bulgară însă, ca în sârbo-croată, există două cuvinte asemănătoare cu *mană* românesc: pe de o parte bulg. *mána*[1]) „manne, suc du frêne" şi sârbo-croat. *mana* (cu accent scurt coborîtor pe silaba iniţială), amândouă din gr. μάννα; pe de altă parte bulg. *maná* (accentuat pe finală) „(bot.) rouille, péronosporée" şi s.-cr. *mána* (cu variantele *maàna*, *mahàna*) „défaut, reproche, faute, vice", amândouă de origine turcă[2]). Dicţionarul Academiei Iugoslave din Zagreb derivă pe s.-cr. *mána* din arab. turc. *mehānet*, *mahana* „mépris, dédain dans lequel on est tombé, abbaissement, avilissement".

Ca în limbile slave de Sud, şi în limba română avem de a face cu două cuvinte deosebite: *mană* < gr. μάννα şi *mană* < bulg. *maná* (turc. *mahana*). *Mană* cu înţelesul de boală criptogamică a plantelor e deci în ultima analiză de origine turcă, dar la noi a intrat prin filieră bulgară. Pe teren bulgar se va fi desvoltat, din sensul de „avilissement", acela de „stricăciunea viei sau a holdelor în urma unei boli criptogamice".

Pe teren românesc a fost creat şi un verb derivat dela *mană* „boală criptogamică a plantelor": *a se măna*, *a se măni* (se zice despre vie, despre holde, când se îmbolnăvesc de peronosporă şi de rugină).

Ca toate elementele bulgăreşti recente, şi *mană* „peronosporă, rugină la grâu" precum şi verbul *a se măna*, *a se măni* nu sunt cunoscute în Transilvania, unde *mană* are numai înţelesul biblic şi folkloric. Deci şi răspândirea geografică a lui *mană* „boală criptogamică a plantelor" ne face să-i căutăm originea la Sud de Dunăre. Aria lui *mană* „mildiou, rouille"[3]) e aproape identică cu aceea a unui element sigur de origine bulgară ca de ex. *sorcova*[4]).

---

[1]) Kasărov, *Enciklopedičeski rĕčnik*,, I—III, Plovdiv 1907, s. v.; Ghennadiew, *Grand dictionnaire français-bulgare*, Plovdiv 1909, s. v. *manne*.

[2]) V. Mladenov, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija knižoven ezik*, Sofia 1941, s. v.

[3]) V. harta alăturată.

[4]) V. ALRM II, vol. I, harta 257.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)

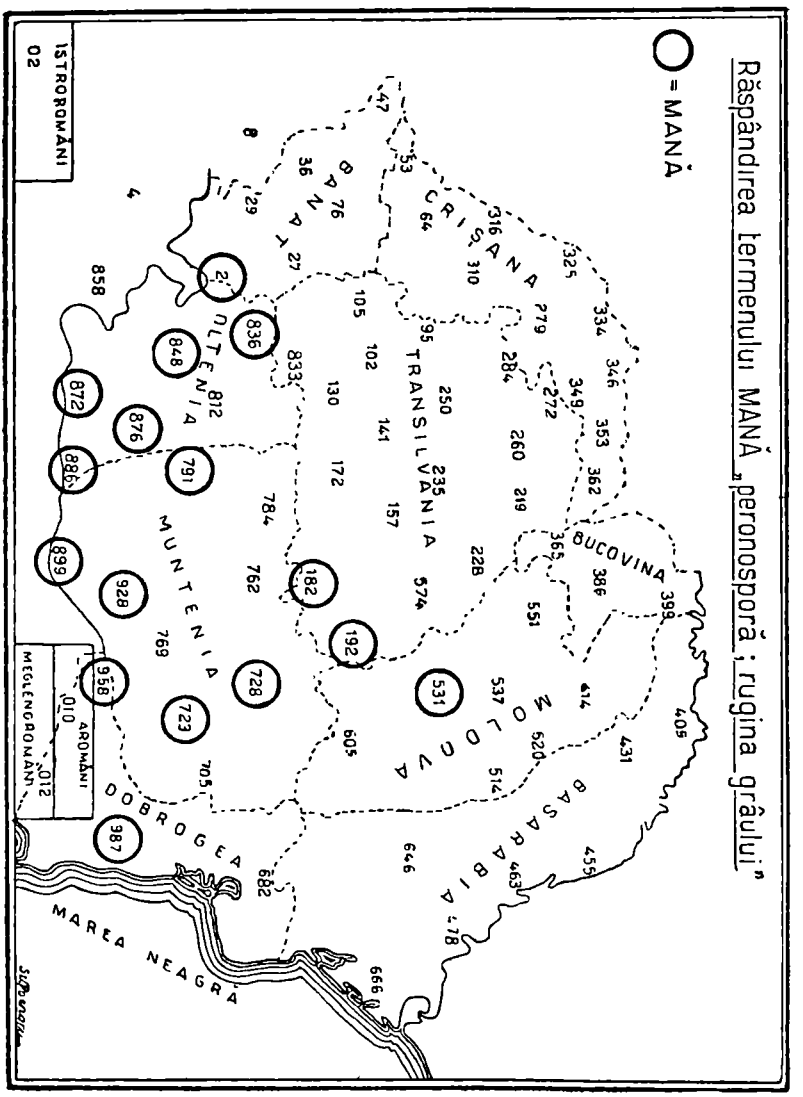

Mană cu înţelesul de „boală criptogamică a plantelor" e deci un element turcesc trecut în limba română prin filieră bulgară ca multe alte turcisme dela noi [1]), sau ca turcismele din Banat trecute prin filieră sârbă [2]).

E. PETROVICI

[1]) V. Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*. I—II, Bucureşti 1900, vol. I, p. LXVI şi CCLXXIX sq.

[2]) *Ibid.*, p. LXXX sq.

BDD-A14859 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:27 UTC)